

अविद्याया मृत्युं तीर्त्वा विद्ययाऽमृतमश्नुते ।

ज्ञान प्रबोधिनी

घडो ज्ञानाचा उद्बोध | भक्तिप्रेमाचा कल्पोळ |

मासिक वृत्त

सौर अङ्ग्रहायण १९३२ चे वृत्त

सौर यैष १, शके १९३२ दि. २२/१२/२०१०

दृष्टिक्षेपात ज्ञान प्रबोधिनी

शिक्षण ग्रामविकासन संघटन संशोधन आरोग्य एकात्मता

- लोकजागृती कार्यक्रम
- तंत्रज्ञानाचा प्रसार →
- आर्थिक विकास
- आरोग्य
- शिक्षण/प्रशिक्षण
- मनुष्यधरण

- गांडुळखत
- बायोगेंस
- सौर शक्तीचा वापर
- युरिया ब्रिकेट
- सेन्द्रिय शेती
- पॉली हाऊस

शिक्षण प्रभाग

❖ ज्ञान प्रबोधिनी, प्रशाला ❖

Indian Institute of Scientific Education and Research यांच्यातर्फे आयोजित प्रश्न मंजूषा स्पर्धेत प्रशालेच्या इ. १०वीच्या विद्यार्थ्यांनी जिल्हा स्तरावर प्रथम क्रमांक मिळविला. ऑंकार भाटवडेकर, शौनक भोगले, अपूर्व भिडे या विद्यार्थ्यांनी यामध्ये सहभाग घेतला होता.

दि. १४ डिसेंबर रोजी अध्यापक बैठकीत वा. नलूताई गुजराथी यांनी भगिनी निवेदितांच्या चरित्राची थोडक्यात मांडणी केली. भक्ती, सेवा, क्रांतीकारक विचार व हिंदूधर्मसाठी केलेले योगदान यावर त्यांनी मांडणी केली.

प्रशालेचा गुणविकास योजना (इ. ७वी करिता) व छात्र प्रबोधन दिवाळी अंकाच्या विक्रीचा (इ. ५वी ते ७वी) बक्षिस समारंभ दि. १७ डिसेंबर रोजी संपन्न झाला. या कार्यक्रमाचे प्रमुख पाहुणे म्हणून मा. महेंद्रभाईंनी मार्गदर्शन केले.

गीताजयंती निमित्त श्रीभगवद्गीतेवरील प्रदर्शन प्रा. माधवीताई कवि यांनी आयोजित केले होते.

Saturday Club Global Trust, पुणे शाखा : महाराष्ट्रीय उद्योजकांतर्फे आयोजित चर्चा सत्रात भविष्यवेध शास्त्रावर इ. १०वीच्या पाच विद्यार्थ्यांनी सादरीकरण केले.

❖ स्पर्धा परीक्षा केंद्र ❖

दि. १ डिसेंबर पासून केंद्रीय लोकसेवा आयोग २०११ साठी नवीन वर्ग चालू झाले आहेत. दि. १८ नोव्हेंबर रोजी या वर्गाच्या

प्रवेशासाठी परीक्षा घेतली गेली. यातून निवड होऊन आलेले विद्यार्थी व काही ज्येष्ठ विद्यार्थी असे एकूण २५० विद्यार्थी या वर्गाला आहेत.

केंद्रीय लोकसेवा आयोग परीक्षेचा मुलाखत प्रशिक्षण वर्ग प्रेरणा २०१० दि. २७ नोव्हेंबर पासून चालू झाला. या वर्गाची एकूण विद्यार्थी संख्या ७५ आहे.

काही माजी विद्यार्थ्यांनी मुलाखतीचे अनुभव विद्यार्थ्यांना सांगितले. सर्वेश्वर भरे, सौरभ पारधी, क्रषीकेश सोनवणे, रवि पटूणशेट्टी, सायली धुरत, शैलेश बलकवडे, चित्तरंजन वाघ या सर्व विद्यार्थ्यांनी वर्गाबोर चर्चा केली.

❖शैक्षणिक उपक्रम संशोधिका❖
शिक्षक प्रशिक्षण केंद्र : ज्ञान प्रबोधिनीच्या वर्तीने या शैक्षणिक वर्षात एका नव्या शैक्षणिक साधन केंद्राचा प्रारंभ झाला आहे. या केंद्राच्या वर्तीने स्वयं अध्ययन कौशल्यावरच्या इंटरॅक्टिव व्याख्यानमालेचे आयोजन करण्यात आले आहे. ही व्याख्यानमाला इंटरनेटच्या माध्यमातून थेट (Live) व्हिडिओ कॉन्फरन्सिंगद्वारा महाराष्ट्रातील व अन्य राज्यातील विविध माध्यमांच्या शाळांतील विद्यार्थ्यांसाठी योजली आहे.

या कार्यक्रमांतर्गत —

दि. ३ डिसेंबर रोजी 'स्वयंअध्ययनाची ओळख' या विषयावर प्रा. विवेकाराव पॉक्से यांचे व्याख्यान झाले. थेट प्रक्षेपणाद्वारे या व्याख्यानाचा लाभ पुढील शाळेतील विद्यार्थ्यांनी घेतला —

विद्यार्थ्यांनी घेतला —

- १) रेणूका स्वरूप विद्यालय, पुणे
- २) ल. रा. शिंदे हायस्कूल, अरण्येश्वर, पुणे
- ३) श्रीमती ब. गो. शानबाग विद्यालय,

जळगाव

- ४) काशीनाथ पलोड पब्लिक स्कूल,
- जळगाव
- ५) ज्ञान प्रबोधिनी, प्रशाला - पुणे, निंगडी सोलापूर

वरील व्याख्यानांवर विद्यार्थ्यांशी प्रश्नोत्तरे झाली.

दि. ८ डिसेंबर रोजी 'अभ्यासाचे नियोजन भाग - १' या विषयावर व दि. १४ डिसेंबर रोजी 'अभ्यासाचे नियोजन भाग - २' या विषयावर प्रा. मिलिंद नाईक यांचे व्याख्यान झाले. या व्याख्यानाचा लाभ खालील शाळेतील विद्यार्थ्यांनी घेतला —

- १) ज्ञान प्रबोधिनी प्रशाला - पुणे, निंगडी, सोलापूर
- २) रेणूका स्वरूप विद्यालय, पुणे
- ३) श्रीमती ब. गो. शानबाग विद्यालय,

जळगाव

- ४) काशीनाथ पलोड पब्लिक स्कूल,
- जळगाव
- ५) मिलिटरी स्कूल, सांगोळी - नांदेड

दि. १७ डिसेंबर रोजी 'अभ्यास पायच्या' या विषयावर प्रा. सविताताई कुलकर्णी यांचे व्याख्यान झाले. या व्याख्यानाचा लाभ पुढील शाळेतील विद्यार्थ्यांनी घेतला —

- १) ज्ञान प्रबोधिनी, सोलापूर
- २) श्रीमती ब. गो. शानबाग विद्यालय,

जळगाव

३) काशीनाथ पलोड पब्लिक स्कूल जळगाव
४) विज्ञान आश्रम, पाबळ

व्याख्यानानंतर शंकांचे निरसन करण्यात आले.

बुद्धिमत्ता संवर्धन केंद्र : ज्ञान प्रबोधिनी बुद्धिमत्ता संवर्धन केंद्रामार्फत दि. ४ डिसेंबर रोजी आयोजित केलेल्या विज्ञान खेळणी कार्यशाळेला ३९ विद्यार्थी व ३० पालक असे एकूण ६९ जणांचा सहभाग होता.

शैक्षनवनगर विद्यालय, निगडी

पूर्व प्राथमिक विभाग : सौर ४ अग्रहायण रोजी 'गाण्याच्या चांदण्या व Enjoy with Action' या दोन पुस्तकांचे प्रकाशन, बांधकाम उद्योजक श्री. प्रितम नागणे व श्री. अमोल चित्ते यांच्या हस्ते करण्यात आले.

सौर २९ कार्तिक (२० नोव्हेंबर) रोजी सोलापूर, निगडी व अंबाजोगाई येथील बालभवनच्या अध्यापकांची एकत्रित बैठक झाली. यावेळी डॉ. उषाताई खिरे यांनी बालशिक्षणाची सद्यस्थिती व आव्हाने या विषयावर चर्चा घडवून आणली.

प्राथमिक विभाग : 'सुभाषित शतकम्' श्लोक पाठांतर स्पर्धा, भगवद्गीतेतील १२ वा व १५ वा अध्याय पाठांतर, पाढे पाठांतर, हस्ताक्षर, चित्रकला व रांगोळी स्पर्धाही घेण्यात आल्या. एकूण २५० विद्यार्थी या स्पर्धामध्ये सहभागी झाले.

माध्यमिक विभाग : या महिन्यात इ. ५वी

ते १०वी विद्यार्थी व विद्यार्थिनींसाठी तीन दिवसांचे 'हिवाळी शिविर' घेण्यात आले. इ. ८वी च्या विद्यार्थिनींचे दीक्षाग्रहण पूर्वतयारीच्या दृष्टीने लोणावळा येथे तर विद्यार्थ्यांचे इंदापूर येथे शिविर झाले.

सौर अग्रहायण ११ (२ डिसेंबर) ते १८ अग्रहायण (९ डिसेंबर) या कालावधीत इ. ९वी व १०वी च्या विद्यार्थ्यांची 'विदर्भ सहल' आयोजित केली होती. या सहलीत १४४ विद्यार्थी व १० अध्यापक सहभागी झाले. सेवाग्राम, पवनार, आनंदवन, ताडोबा इ. स्थळांना अभ्यासपूर्ण भेटी झाल्या.

क्रीडाकुल : सौर २३ कार्तिक (१४ नोव्हेंबर) ते २७ कार्तिक (१८ नोव्हेंबर) दरम्यान हिमाचल प्रदेश येथे झालेल्या १७ वर्षे वयोगटातील कब्रीहीच्या स्पर्धेतील चार विद्यार्थिनींची राष्ट्रीय स्तरावर निवड झाली.

संघटनेच्या राष्ट्रीय स्तरावरील छत्तीसगढ (भिलई) येथे झालेल्या कब्रीही स्पर्धेत महाविद्यालयीन विद्यार्थिनी कु. यशस्विनी दुर्गे ही खेळली.

सन २००९-२०१० चा राष्ट्रीय स्तरावरील (खो-खो) सुवर्ण पदक विजेता खेळाडू चि. अपूर्व गायकवाड याचा उपमुख्यमंत्री मा. श्री. अजितदादा पवार यांच्या हस्ते सत्कार करण्यात आला.

निगडी केंद्र : सौर १५ अग्रहायण (६ डिसेंबर) रोजी 'मातृमंदिर वर्धापन दिना' निमित्त श्री. चारुदत्त आफळे यांचे कीर्तन झाले.

★ ग्राम प्रबोधिनी ★

पुणे जिल्ह्यातील १२०० माध्यमिक शाळांमध्ये १५ शाळांची व त्या १५ शाळांमध्ये ग्रामप्रबोधिनीची मॉडेल स्कूल म्हणून निवड करण्यात आली आहे.

विद्यालयाचे सेवक दशरथ खेंगरे यांना शिक्षकेतर संघटनेतर्फे 'आदर्श सेवक' म्हणून पुरस्कार मिळाला.

दि. ६ डिसेंबर ते ८ डिसेंबर या काळात पवनमावळात येळसे या गावी यावर्षीचे हिवाळी शिविर झाले. कुमार बिल्डर्स यांच्या मदतीने विषयमित्र व अभ्यासेतर कौशल्ये या संदर्भात ही शिविर घेण्यात आले.

★ ज्ञान प्रबोधिनी, सोलापूर ★

प्राथमिक : दि. २२ नोव्हेंबर पासून द्वितीय सत्रास सुरुवात झाली. दि. २७ नोव्हेंबर रोजी अक्कलकोट येथील लायन्स प्राथमिक शाळेतील ११ शिक्षिका विभागाला भेट देण्यासाठी आल्या होत्या.

दि. २६ डिसेंबरला महाबळेश्वर येथे झालेल्या नँशनल कराटे स्पर्धेत इ. दुसरीतील प्रणव कोंडेवार याने सुवर्णपदक मिळवले.

माध्यमिक : इ. ९वी व इ. १०वी च्या विद्यार्थिनींसंभाजी तलावातील जलपर्णी काढण्याचे श्रमकार्य केले. फराळविक्री उपक्रमात प्रशालेतील ९० विद्यार्थी सहभागी झाले. या उपक्रमातून झालेल्या नफ्यातून मोहोळ येथील भारतमाता आदिवासी आश्रमशाळेला मदत केली.

संघटन प्रभाग

★ युवती विभाग ★

सौर २७ अग्रहायण (दि. १८ डिसेंबर) रोजी गीतारहस्य अभ्यास शिविराचा पाठपुरावा म्हणून मा. संचालकांचे 'गीतारहस्य आणि ज्ञान प्रबोधिनी' या विषयावर व्याख्यान झाले. या सत्राला बाराजणी उपस्थित होत्या.

सौर २८ अग्रहायण (दि. १९ डिसेंबर) रोजी युवतींचा अनौपचारिक पद्ययज्ञाचा कार्यक्रम झाला. यामध्ये १५ पद्ये म्हणली.

★ छात्र प्रबोधन ★

दि. १५ डिसेंबर रोजी 'स्नेहमेळावा' आयोजित करण्यात आला होता. यावेळी छात्र प्रबोधन दशवार्षिक संकलन' (शके १९२२ ते शके १९३२) या डीव्हीडीचे अनौपचारिक प्रकाशन ज्येष्ठ कवी श्री. दत्ता हलसगोकर यांच्या हस्ते करण्यात आले. यावेळी या डीव्हीडीची प्रकाशन पूर्व नोंदणी चांगल्या प्रकारे झाली.

'प्रबोधन गीते' या सीडीचे प्रकाशन मा. संचालकांच्या हस्ते करण्यात आले. यावेळी छात्र प्रबोधनच्या सदस्या सौ. माधवीताई दातो व कु. किर्ती देशमुख यांचा सत्कार करण्यात आला. या दोर्घींनी डीव्हीडी व सीडीचे काम यशस्वीरित्या पूर्ण केल्याबद्दल हा सत्कार केला.

या मेळाव्याला विविध क्षेत्रातील छात्र प्रबोधन सदस्यांचे कुटुंबिय मिळून साधारणपणे १७५ सदस्य उपस्थित होते.

❖ स्त्री शक्ति प्रबोधन ❖

उमलत्या वयाशी... प्रशिक्षक प्रशिक्षण कार्यशाळा दि. २५ व २६ नोव्हेंबर रोजी झाली. यात शालेय मानसशास्त्र पदव्युत्तर पदविका अभ्यासक्रमाच्या वीस विद्यार्थिनी व बाहेरचे दहा सदस्य सहभागी झाले.

‘उमलत्या वयाशी ...’ गटाच्या चौधीजणी बोरिवली येथे प्रशिक्षकांना प्रात्यक्षिक प्रशिक्षण देण्यासाठी दि. ३० नोव्हेंबर रोजी गेल्या होत्या.

मासिक बैठक : दिवाळी सुटीमुळे दरवेळी तिसऱ्या शुक्रवारी होणारी मासिक बैठक नोव्हेंबर महिन्यात चौथ्या शुक्रवारी (दि. २६ नोव्हेंबर) झाली. नाशिकहून मा. वैदेही देशपांडे (मुक्काम - आर्मी पोस्ट ऑफिसच्या लेखिका) ‘सैनिकांचे कौटुंबिक जीवन’ या विषयावर गण्ठा मारण्यासाठी आल्या होत्या. त्यावेळी संवादिनी सदस्या अंजली जोशी यांनीही आपले सैनिकी कुटुंबाचे अनुभव सांगितले.

डिसेंबर महिन्याचा ‘गण्ठा कटू’ दि. ३ डिसेंबर रोजी झाला. ‘सहजीवन’ असा विषय होता. कौटुंबिक सहजीवना

व्यतिरिक्त निसर्गासोबतचे सहजीवन, प्राण्यांसोबतचे सहजीवन इ. वरही चर्चा झाली.

❖ विस्तार केंद्र ❖

बोरीवली केंद्र : नोव्हेंबर महिन्याच्या २४ तारखेपासून २८ तारखे पर्यंत आनंदराव पवार सरस्वती विद्यामंदिर येथे इ. ४थीच्या ४२ मुलींसाठी ‘इंद्रधनू’ शिबिर घेतले.

दि. २९ नोव्हेंबर रोजी आदिवासी कन्या वसतिगृहात बाल दिनानिमित्त मातृभूमीपूजन झाले. श्री. बाळकृष्ण भागवत यांनी मातृभूमी विषयी अनेक विचार त्यादिविशी मुलींना सांगितले. आदिवासी वसतीगृहातील २५ मुली व ५ कार्यकर्त्या या दिवशी उपस्थित होत्या.

दि. ३० नोव्हेंबर व १ डिसेंबर या दिवशी बीमानगर एज्युकेशन सोसायटी या शाळेतील इ. ९वी तील १०३ विद्यार्थी-विद्यार्थिनींसाठी ‘उमलत्या वयाशी जुळवून घेताना’ कार्यशाळा घेण्यात आली.

‘प्रचिती’ गटाचा मेळावा दि. ५ डिसेंबर या दिवशी पार पडला. वारली पेटींग, गांडूळ खत प्रकल्प, पद्य, खेळ असा पाच तासांचा

कार्यक्रम झाला.

दि. २७ ऑक्टोबर रोजी उत्कर्ष मंदिर मालाड पूर्व येथे छात्र प्रबोधन प्रकाशन सोहळा उत्साहाने पार पडला. ६० विद्यार्थी, शाळेच्या उपमुख्याध्यापिका, शिक्षक व बोरीवलीचे कार्यकर्ते यासाठी हजर होते.

डॉबिवली केंद्र : छात्र प्रबोधन दिवाळी अंकाचा वाचक मेळावा सौर ३० कार्तिक (दि. २१ नोव्हेंबर) रोजी झाला. गटशः वाचन, चित्रवर्णन, कविवर्य श्री. रेणू पाचपोर यांच्याशी दूरभाषवरून गण्ठा, हस्तकौशल्य, गटकार्य याचबरोबर श्री. वर्तक व सावित्रीताई यांनी सादर केलेलं कथांचे अभिवाचन ही सत्रे झाली. मेळाव्याला एकूण ३० प्रबोधक होते.

संवादिनीच्या मासिक बैठकीत सौर २० अग्रहायण (दि. ११ डिसेंबर) रोजी श्रीमती चित्राताई ठाणेकर यांनी झेंडूची फुले तयार करणे व त्याच्या माळा तयार करण्याचे कौशल्य शिकविले.

किशोरी विकास प्रकल्पामध्ये श्रीमती आशाताई साठे यांनी ‘वयात येताना’ या विषयावर मुलींना मार्गदर्शन केले.

संशोधन प्रभाग

❖ प्रज्ञा मानस संशोधिका ❖

पुणे विद्यापीठातर्फे आयोजित केलेल्या ‘आविष्कार’ या संशोधन निबंध सादर करण्याच्या स्पर्धेमध्ये, स. प. महाविद्यालयात श्रीमती मंजिरी टक्के व श्रीमती वैशाली देशपांडे या दोन शालेय मानसशास्त्रज्ञांनी भित्तीपत्रकाद्वारा आपले अभ्यास सर्वांसमोर मांडले. ग्रामीण व शहरी भागातील विद्यार्थ्यांच्या दूरदर्शन पाहाणीची तुलना यात केलेली आहे.

ग्रामीण मेन्साकरिता या महिन्यात सहा शाळांमधील सुमारे १००० जणांचे चाचणीकाम झाले. या प्रकल्पाच्या पहिल्या टप्प्यातील विद्यार्थ्यांपैकी सुमारे १% विद्यार्थ्यांची मेन्सासाठी पात्रता दिसून आली आहे.

‘अभ्युदय’ या शिक्षण प्रशिक्षण

वर्गासाठी स्वरूपवर्धिनीचे श्री. ज्ञानेश पुरंदरे, किलबिल या विशेष प्रकाराच्या शाळेचे मुख्याध्यापक श्री. रफिक सौदागर आणि रात्रशाळा सरस्वती मंदीरचे मुख्याध्यापक श्री. गंगाधर रासगे यांच्या अत्यंत अनुभव परिपूर्ण मुलाखत स्वरूपी निवेदनांनी सर्वज्ञ भारावून गेले होते. सौ. दीपा अत्रे यांचे विशेष योगदान या कार्यक्रमात होते.

गोव्यामधील बोटी या ठिकाणी सौ. सुजाता होनप व वा. अनघाताई यांनी घेतलेल्या पालकत्व कार्यशाळेत सुमारे ५० पालकांपैकी २५% पुरुष पालकांचा सहभाग उल्लेखनीय होता.

चंदीगढ, पंचकुला व पिंजोर येथील विवेकानंद मिलेनियम स्कूलच्या १८ अध्यापकांसाठी Learners' abilities

and teachers' skills तसेच Constructivism through creativity in classroom असे दोन दिवसांचे प्रशिक्षण वा. वनिताताई व वा. देवयानी पंडित यांनी घेतले. चंदीगढच्या डी. क्यूब या संस्थेने आयोजित केलेल्या बुद्धिमान मुलांच्या पालकांना Inspiring parenthood या विषयावर तसेच १५ पर्यवेक्षकांसाठी Assertive School Management या विषयावर मा. वनिताताईनी व्याख्याने दिली.

कल्याण येथील स्नेहवर्धिनी वाचकमंडळात “प्रौढत्वी निज विकासनास जपणे” या विषयावर वा. अनघाताईनी भाषण आणि चर्चा सत्र घेतले.

औद्योगिक विभागातर्फे महिंद्रच्या ४३१ जणांचे चाचणीकाम इमर्सन कंपनीतील आठ

कर्मचाऱ्यांच्या कार्याधारित मुलाखती घेतल्या. रेकिट बॅकिसर , गुडगाव येथील २६ अधिकाऱ्यांसाठीचे दोन दिवसांचे Assessment Development Centre, जॉन डिअर मधील कर्मचाऱ्यांसाठी विजिगीषु प्रेरणा यासाठी प्रशिक्षण वर्ग घेतले गेले.

ग्रामीण मेन्साकरिता काम करणारी क्षेत्र मानसज्ज कु. पूजा धारणे हिला युगंधरा स्त्री शक्ती प्रतिष्ठान आणि मल्हार युवा प्रतिष्ठान यांच्यातर्फे दि. १० डिसेंबर रोजी ‘म्हाळसारत्ल पुरस्कार’ दिला गेला. कला माध्यमातून मातृत्वाचे महत्त्व समाजापर्यंत पोचवण्याचे उल्लेखनीय काम केल्याबद्दल हा पुरस्कार दिला गेला.

❖ संत्रिका ❖

जनतंत्र-उद्बोधन मंच (राष्ट्रवाद अभ्यास मंडळ) व्याख्याने : दि. २४ ऑक्टोबर रोजी ‘राजकीय इच्छाशक्ती आणि वास्तवातील मर्यादा’ या विषयावर अर्थतज्ज्ञ प्रा. प्रदीप आपटे यांचे व दि. २८ नोव्हेंबर रोजी ‘भारतीय लोकशाही आणि पययी निवडणूक पद्धतींची व्यवहार्यता’ यावर श्री. अरविंद बाळ यांचे व्याख्यान झाले.

दि. १६ डिसेंबर रोजी सौ. सुवर्णाताई गोखले व सौ. आर्याताई जोशी यांनी धानेप येथे जाऊन तेथील पाच महिलांना मराठी मंगलाष्टका शिकविल्या व मार्गशीष्टातील गुरवारच्या पूजेची माहिती दिली.

दि. १८ डिसेंबर रोजी पारनेर येथे

सौ. आर्याताई जोशी यांचे ‘श्राद्ध’ या विषयावर व्याख्यान झाले.

दि. २३ ऑक्टोबर रोजी मनीषाताई शेटे यांनी हिंदूकरण व दत्तकविधान हे संस्कार केले.

दि. १० डिसेंबर रोजी सौ. सुनीती गाडगीळ यांनी हिंदूकरण संस्कार केला.

पुराणांतर्गत इतिहास या विषयावर भारतीय इतिहास संकलन समितीतर्फे चर्चसित्र घेण्यात आले. त्यात पुढील शोधनिबंधांचे वाचन झाले.

दि. ६ डिसेंबर रोजी पुराणांमधील श्राद्ध विधींशी संबंधित दानविचार - सौ. आर्या जोशी

दि. ७ डिसेंबर रोजी आरोग्यसंपदेसाठी गरुडभरारी - श्री. यशवंतराव लेले

